

УДК: 37.01.008:373.5.035:613

Г. ВОСКОВОЙНИКОВА

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, м. Київ

СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МЕДИКО-ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розкрито соціальну обумовленість формування медико-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи. Доведено, що одним з основних напрямів вирішення проблеми зміцнення і збереження здоров'я дітей є створення сприятливих соціально-гігієнічних, еколого-гігієнічних та психолого-педагогічних умов розвитку. Психолого-педагогічний вплив під час навчально-виховного процесу в сучасній школі повинен бути спрямований на формування відповідального ставлення до здоров'я людини як до загальнолюдської цінності, найвищої цінності сучасного суспільства.

***Ключові слова:** медико-валеологічна компетентність, компетентнісний підхід, психолого-педагогічний вплив, молодші школярі, майбутні учителі початкової школи.*

Постановка проблеми. Сучасний соціокультурний контекст і тенденції розвитку суспільства визначають ціннісні і цільові орієнтири модернізації системи освіти як глобального інституту соціалізації, реалізуються через гуманістичний та компетентнісний підхід. У якості витребуваного суспільством освітнього результату визнається компетентність як невід'ємна особистісна характеристика сучасної людини, що дозволяє їй успішно вирішити особистісні та професійно значимі завдання.

Медико-валеологічна компетентність як невід'ємна складова професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи обумовлена соціальною і науково-педагогічною проблемою зміцнення і збереження здоров'я молодших школярів, оскільки рівень здоров'я підростаючого покоління визначає майбутнє нації і держави, за резолюцією ООН є головним критерієм цивілізованості держави, її економічного і культурного майбуття. Підґрунтям вирішення проблеми зміцнення і збереження здоров'я підростаючого покоління є Національна доктрина розвитку освіти, Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про загальну і середню освіту», постанова КМУ від 10.01.2002 №14 «Про затвердження Міжгалузевої комплексної програми «Здоров'я нації» на 2002-2011 роки», Концепція «Здоров'я нації через освіту», Концепція неперервної валеологічної освіти в Україні.

У системі національної освіти безперервна валеологічна освіта започатковується у дошкільному вихованні, а потім реалізується через шкільну ланку – навчання основ здоров'я людини, здорового способу життя, безпеки життєдіяльності в інваріантному предметі «Основи здоров'я», який вивчається з 1 по 9 клас. У початковій школі викладання навчального предмету «Основи здоров'я» здійснюється учителями початкової школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема набуття особистістю життєвої компетентності, розвитку її здатностей щодо осмисленого збереження та самостійного і творчого відтворення власної життєдіяльності в усіх її проявах (діяльності, спілкуванні, пізнанні та відносинах) та сферах (економічній, соціальній, політичній, культурно-дозвілєвій, сімейній, побутовій) свідомого визначення та здійснення свого життя, досягнення людиною життєвого успіху є однією з найважливіших проблем, які постали перед людством у XXI столітті [8].

А. Богданова, досліджуючи гуманітарну проблематику реалізації компетентнісного підходу, визначає основоположні принципи організації освітньої діяльності: принцип діалогу культур, принцип сталого розвитку, принцип суб'єктивності, принцип опори на когнітивні ресурси, принцип саморозуміння в поєднанні когнітивного і екзистенціального аспектів, принцип зворотності. В логіці синергічного підходу, зазначає науковець, процес переходу системи на якісно новий рівень можливий при певному співвідношенні внутрішньої активності самої системи і зовнішніх керуючих впливів [1, с. 11–17].

Індивідуальні творчі досягнення нерідко являються прийомами чи способами розумових і чуттєвих дій. У цьому плані їх легко визначати і планувати, виходячи із завдань дачі формування виду мислення і системи почуттів як компетентності [7, с.63]

Конкретизація змісту компетентності, доходять висновку російські науковці (Е. Зеєр, Е. Сімалюк, І. Зимня, В. Байденко), виявлення її структурних компонентів і встановлення їх взаємозв'язку визначають сьогодні напрямки і зміст дослідницьких інтересів у сфері освіти. Водночас вони поділяють думку дослідників про те, що категорії «компетенція» і «компетентність» можуть розглядатися як «явища нової освітньої культури» [2, с. 5–6] або як «нові освітні конструкти» [5, с. 23]. Отже, особливої актуальності набуває не тільки конкретизація змісту компетентності як освітнього результату, але і визначення умов її розвитку в освітній практиці. І. Зимня визначає компетентнісний підхід, як підхід, що ґрунтується на понятті компетентність, яке включає власне особистісні якості – мотивацію та мотиваційно-вольові [6, с. 15-19].

Н. Баловсяк зазначає, що у період доінформаційного суспільства необхідно підготувати людину до швидкого сприйняття й обробки великих обсягів інформації, оволодіння сучасними засобами, методами та технологією роботи з інформацією. Використання інформаційних технологій в освіті та у професійній діяльності спричинює оволодіння навичками роботи з комп'ютерними, інформаційними та телекомунікаційними технологіями. Науковець визначає зміст і структуру інформаційної компетентності як результату освіти у загальному контексті професійної підготовки фахівця [2, с. 21].

На сучасному етапі освітнє співтовариство має значні труднощі у становленні компетентнісного підходу. Основна критика концентрується навколо забезпечення якості навчання.

За думкою прихильників компетентнісного підходу в освіті, системній парадигмі сучасного наукового знання й освіти не відповідає традиційна предметна структура змісту, що відбиває, як прийнято вважати, «основи наук». Ці «основи» так само далекі від наук, що представляються ними, як і від практики реальної життєдіяльності людини. Потрібна інша конструкція змісту освіти, що відповідає основним феноменам єдиного і цілісного світу й загальнолюдських цінностей [4, с. 65-66].

На думку А. Вербицького, інноваційний досвід упровадження компетентнісного підходу неминуче виявляється в опозиції традиційній теорії, оскільки через її «окуляр» він виглядає як «незаконний», що суперечить установленим наукою законамірностям, принципам і вимогам. Неможливо і педагогічному досвіду на понятійному рівні довести, що він і є та перспектива, до якої потрібно прагнути [4, с.20-23].

Як зазначає М. Дубова, компетентнісний підхід – найбільш «молодий» підхід, він став активно обговорюватися після виходу у світ в 2001 р. Концепції модернізації російської освіти до 2010 року, в якій відмічалось, що загальноосвітня школа повинна формувати ключові компетенції учнів, які визначають сучасну якість освіти. Під компетентнісним підходом в освіті розуміється спосіб навчання, орієнтований на оволодіння учнів ключовими компетенціями, що є універсальними для освоєння різних видів діяльності, а також потребуючих умінь використовувати засоби, адекватні ситуації, що склалася [1,с.59].

Однією з таких життєво необхідних компетентностей особистості, що формується в системі шкільної освіти і розвивається освітою упродовж усього життя, є здоров'язберігальна.

Проблему формування ключових та професійно значущих компетентностей особистості в процесі навчання у ВНЗ досліджують сучасні вітчизняні та зарубіжні науковці: А.Г. Бермус, А.А. Вербицький, І.Г. Єрмаков, О.Е. Иванова, А.М. Кондаков, И.М. Осмоловская, А.В. Хуторський та ін. [2; 3; 4; 7; 10].

На початку XXI століття Європейська мережа інформацій і документів в освіті (EURIDICE) оприлюднила базовий документ Європейської Комісії «Ключові компетентності: концепція загальної обов'язкової освіти, яка розвивається».

Польські науковці, досліджуючи професійну компетентність учителя початкових класів, виокремлюють його компетентність у системі медичної освіти [9, с. 67].

На нашу думку, якісні зміни в системі освіти за останні десять років зумовлюють оновлення концепції інтегровано до впровадження компетентнісного підходу в систему професійної підготовки майбутніх педагогів, з урахуванням усіх суспільно значущих факторів, найвизначальнішими з яких є професійна витребуваність та професійна самореалізація фахівця. Кореляційний зв'язок означених факторів забезпечує формування та мотивований розвиток професійної компетентності фахівця, що ґрунтується на базових, тобто ключових компетентностях, найнеобхідніших для успішної професійної діяльності відповідно до запитів суспільства.

Формулювання цілей статті. Метою є узагальнити теоретичне обґрунтування соціальної обумовленості формування медико-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі перед системою освіти в Україні постає низка соціально обумовлених нагальних проблем, вирішення яких є найактуальнішими, пріоритетними завданнями у сучасному світі. Зміцнення і збереження здоров'я підростаючого покоління – одна з означених, соціально обумовлених нагальних проблем. Вирішення цієї соціальної і освітньої науково-практичної проблеми впливає на необхідні якісні перетворення в процесі розвитку держави і суспільства. Загрозливі для життя і здоров'я дітей та молоді наслідки, спричинені недосконалою організацією навчально-виховного процесу у ЗНЗ та ВНЗ, зокрема: протягом останнього десятиріччя різке погіршення стану здоров'я школярів, починаючи з молодшого шкільного віку; невіпадкові загрози для життя стани; неспроможність шкільних педагогів оперативного діяти і надати невідкладну допомогу, що спричинює трагічні результати – соціально обумовлюють актуальність набуття медико-валеологічної компетентності вчителя.

У сучасному суспільстві особливої значущості набуває початкова освіта як ланка освітнього процесу, у якій включаються засоби навчання та психолого-педагогічного впливу, що ґрунтуються на освітніх валеологічних методиках здоров'яформування і здоров'язбереження, оскільки у дошкільному віці формування здоров'язбережливої компетентності особистості започатковується в основному засобами виховання. Необхідно враховувати, що п'ятдесят відсотків навчальних здібностей розвивається в перші чотири роки життя, інші тридцять – від чотирьох до восьми років, тому програми розвитку дітей у ранньому віці та на початкових етапах освітнього процесу також стають пріоритетним завданням суспільства.

Медико-валеологічна компетентність майбутнього вчителя початкової школи набуває значущості в системі професійної підготовки, оскільки здоров'язбереження молодших школярів є специфічною системою профілактики, що запобігає виникненню порушень росту і розвитку, а також захворюваності дітей у початковій школі.

Здоров'я підростаючого покоління детерміновано соціально-економічними умовами життя і розвитку дітей та молоді. Отже, одним з основних напрямів вирішення проблеми зміцнення і збереження здоров'я дітей є створення сприятливих соціально-гігієнічних, еколого-гігієнічних та психолого-педагогічних умов розвитку. Психолого-педагогічний вплив під час навчально-виховного процесу в сучасній школі повинен бути спрямований на формування відповідального ставлення до здоров'я людини як до загальнолюдської цінності, найвищої цінності сучасного суспільства. Статистично доведено, що започаткування і укорінення порушень росту і розвитку школярів, які

спричинюють стійкі біологічні зміни та виникнення патологічних станів, відбувається ще у початковій школі. Віковий період розвитку молодших школярів відзначено посиленням ростом і розвитком усіх органів і систем, порушеннями певного балансу через нерівномірність розвитку, що може спричинити виникнення патологій при відсутності своєчасної психолого-педагогічної і валеологічної корекції. За умови ж такої корекції порушення можна виправити, чим нормалізувати розвиток дитини.

Висновки. Отже, організація педагогічного процесу в початковій школі повинна ґрунтуватися на новітніх досягненнях гігієнічної науки, педагогічної валеології, педагогіки, психології, забезпечувати створення необхідних гігієнічних умов у відповідності до вікового фізичного та інтелектуального розвитку школярів. Успішно виконати такі соціально обумовлені та суспільно необхідні завдання зможе вчитель, який має оптимальний рівень сформованості медико-валеологічної компетентності, а також чітко визначену професійну мотивацію розвивати означену компетентність упродовж професійної діяльності.

Перспективами подальших розвідок у напрямку дослідження є статистичний аналіз та обробка результатів експериментального дослідження ефективності педагогічного процесу формування медико-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи в системі професійної підготовки.

Список використаних джерел

1. Богданова О. Е. Образовательная деятельность как условие реализации компетентностного подхода / О. Е. Богданова // *Инновации в образовании*. – 2009. – № 7. – С. 11–23.
2. Байденко В. Компетенция в профессиональном образовании (К освоению компетентностного подхода) / В. Байденко // *Высшее образование в России*. – 2004. – № 11. – С. 5–6.
3. Баловсяк Н. Інформаційна компетентність фахівця / Н. Баловсяк // *Педагогіка і психологія професійної освіти*. – 2004. – № 5. – С. 21–28.
4. Вербицкий А. А. Компетентностный подход и теория контекстного обучения: материалы к четвертому заседанию методологического семинара 16 ноября 2004 г. [Текст] / А. А. Вербицкий – М., 2004. – 84 с.
5. Зеер Э. Компетентностный подход к модернизации профессионального образования / Э. Зеер, Э. Сыманюк // *Высшее образование в России*. – 2005. – № 4. – С. 23–25.
6. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативная целевая основа компетентностного подхода в образовании / И. А. Зимняя. – М.: Исслед. центр проблем качества подгот. специалистов, 2004. – 38 с.
7. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // *Народное образование*. – 2003. – № 2. – С. 58–64.
8. Єрмаков, І. Г. Життєва компетентність особистості : від теорії до практики : наук.-метод. посіб. / І. Г. Єрмаков. – Запоріжжя : Центрпін, 2005. – 640 с.
9. Maicol-Kisiel U. Nauczyciel nauczania początkowego i jego kompetencje w zakresie edukacji zdrowotnej / Urszula Maicol-Kisiel // *Nauczyciel i Szkoła*. – 2001. – N 1/2 (10–11). – S. 67–73.
10. Gawlik S. Kompetencje zawodowe nauczyciela w swietle reformy oswiaty / Stanislaw Gawlik // *Wychowanie-Opieka-Wsparcie : tradycje i doswiadczenia polskiej pedagogiki oraz mozliwosci wspolczesnego ich wykorzystania. Gornoslaska Wyzsza Szkoła Pedagogiczna imienia Kardynala Augusta Hlonda, 2002. – S. 48–55.*

Стаття надійшла до редакції 14.02.2012.

Воскобойникова Г.

Институт педагогического образования и образования взрослых НАПН Украины, Киев, Украина

СОЦИАЛЬНАЯ ОБУСЛОВЛЕННОСТЬ ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ МЕДИКО-ВАЛЕОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

В статье раскрыта социальная обусловленность формирования медико-валеологической компетентности будущих учителей начальной школы в процессе профессиональной подготовки с точки зрения компетентностного подхода. Доказано, что одним из основных направлений решения проблемы укрепления и сбережения здоровья детей является создание благоприятных социально-гигиенических, эколого-гигиенических и психолого-педагогических условий развития. Психолого-педагогическое влияние во время учебно-воспитательного

процесса в современной школе должно быть направлено на формирование ответственного отношения к здоровью человека как общечеловеческой ценности, наивысшей ценности современного общества.

Ключевые слова: *медико-валеологическая компетентность, компетентностный подход, психолого-педагогическое влияние, младшие школьники, будущие учителя начальной школы.*

Voskoboynikova G.

Institute for teacher training and adult education NAPN of Ukraine, Kiev, Ukraine

SOCIAL PROBLEMS OF FORMATION OF DEPENDENCE HEALTH VALEOLOGICAL COMPETENCE OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

The article revealed the formation of social conditioning health valeological competence of future primary school teachers in the process of training in terms of the competence approach. It is proved that one of the main solution to the problem of strengthening and saving children's health is to create a favorable social hygiene, environmental hygiene, psychological and pedagogical conditions of development. Psycho-pedagogical influence during the educational process in the modern school should be directed to the formation of a responsible attitude to human health as a universal value, the highest values of modern society.

Keywords: *health valeological competence, competence-based approach, psychological and educational impact, younger students, future teachers of elementary school.*